

TARBIYAVIY FAOLIYATNI TASHKIL ETISH MAZMUNI

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.10.10.048>

*Voxidova Norposhshaxon Xabibullayevna,
Toshkent davlat pedagogika universiteti Pedagogika kafedrası
professori*

Annotatsiya. Maqolada jahonda kechayotgan globallashuv jarayonlari, ta'lim-tarbiya tizimini ilm fan taraqqiyotining eng so'nggi yutuqlari negizida modernizatsiyalash uchun yoshlar ijtimoiy faolligini oshirish jarayonida bo'lajak o'qituvchilarning tarbiyaviy faoliyatni amalga oshirishlari zarurligi asoslanib, tarbiyaviy faoliyat tushunchasining mazmuni, maqsad va vazifasi, jarayonni tashkil etish uchun talabalar o'zlashtirishlari zarur bo'lgan bilimlar sohasi bayon etilgan.

Tayanch so'zlar: ilm, fan, tizim, kompetentsiya, kompetentlik tarkib, qism, ta'lim, standart, samara, maxsus uslubiy, natija, imkoniyat, tarbiyaviy faoliyat.

СОДЕРЖАНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

*Вохидова Норпошишахон Хабибуллаевна,
профессор кафедры педагогики Ташкентского государственного педагогического университета*

Аннотация: В статье освещаются процессы глобализации, происходящих в мире, необходимости для будущих учителей осуществлять образовательную деятельность в процессе повышения социальной активности молодежи с целью модернизации образовательной и воспитательной системы на основе новейших достижений развития науки, содержания, цели и функции концепции образовательной деятельности.

Ключевые слова: наука, наука, система, компетенция, компетентность содержание, часть, образование, стандарт, результат, особый метод, результат, возможность, образовательная деятельность.

THE CONTENT OF THE ORGANIZATION OF EDUCATIONAL ACTIVITIES

*Voxidova Norposhshaxon Xabibullayevna
Professor of the Department of Pedagogy of Tashkent State Pedagogical University*

Abstract: The article highlights the processes of globalization taking place in the world, the need for future teachers to carry out educational activities in the process of increasing the social activity of young people in order to modernize the educational and educational system based on the

latest achievements in the development of science, the content, purpose and function of the concept of educational activity.

Key words: science, science, system, competence, competence content, part, education, standard, result, special method, result, opportunity, educational activity.

Jahonda kechayotgan globallashuv jarayonlari, ta'lim-tarbiya tizimini ilm – fan taraqqiyotining eng so'nggi yutuqlari negizida modernizatsiyalash ta'limni axborotlashtirish sharoitida yoshlarning ijtimoiy faolligini “ommaviy madaniyat”, terrorizm, ekstremizm, negilizm, giyohvandlik kabi salbiy illatlarga qarshi mafkuraviy kurash modellari amaliyotga tatbiq etilmoqda. Jumladan, Sarbon deklaratsiyasi (Sorbonne Declaration), ta'lim barcha uchun (Education For All (EFA)), yillik rivojlanish maqsadlari (Millennium Development Goals (MDGs)), Jahon ta'lim forumi (World Education Forum) va Lissabon Konventsiyalari doirasida hamda Bolon'ya jarayoni tarkibida bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlashni takomillashtirishning innovatsion yo'nalishlarini belgilash, tarbiya jarayonining interfaol shakllari variativligini ta'minlash borasida yirik loyihalar amalga oshirilmoqda.

Jahon ta'lim va ilmiy tadqiqot muassasalarida shaxs tarbiyasini amalga oshirishning mazmuni va axborot-ta'lim muhitini shakllantirish, kasbiy-pedagogik ijodkorlik muammolariga yechim topish (Benchmarking), ta'lim sifatini oshirishni yangicha pedagogik tafakkur va zamonaviy innovatsion metodlar vositasida kompleks boshqarish (Total quality management), yagona elektron tizim orqali ta'limni amalga oshirish talaba-pedagog muloqoti, ta'lim berishning umumkasbiy va mutaxassislik kompetentsiyalariga asoslangan (Tuning) intellektuallashtirilgan tizimlari hamda o'qitishning bosqichli modellarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. SHu bilan birga, ta'lim oluvchilarda kreativ ijodiy fikrlash, tahlil qilish, sintezlash, mujassamlashtirish qobiliyatlarini istiqbolli texnologiyalar vositasida takomillashtirish, ta'limning yangi paradigmalarga o'tish, talabalarning o'z-o'zini ijodiy rivojlantirishini ta'minlovchi innovatsion yondashuvlarning metodologik asoslarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarga ahamiyat berilmoqda.

Respublikamizda so'nggi yillarda innovatsion yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlash texnologiyalarini takomillashtirishning me'yoriy-huquqiy asoslari yaratilmoqda. “Tarbiyaga yangicha, tizimli yondashuvni amalga oshirishda ta'lim muassasalari, oila va mahallalarning ijtimoiy-pedagogik imkoniyatlarini to'liq yuzaga chiqarish, ular orasida milliy, umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan ilmiy-metodik uzviylikni sifat jihatdan yuqori darajaga ko'tarish”dan ustuvor vazifa etib belgilandi. Bu o'z navbatida, bo'lajak o'qituvchilarni innovatsion yondashuv asosida tarbiyaviy faoliyatga tayyorlash texnologiyalarini takomillashtirish

imkoniyatlarini kengaytiradi.

Innovatsion yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlash texnologiyalarini takomillashtirish bilan bog'liq ilmiy izlanishlar jahonning yetakchi ilmiy markazlari va oliy ta'lim muassasalarida, jumladan, University of Massachusetts (AQSH), European Qualification Framework (AQSH, Brussel), Development and Selection of Key Competencies (DeSeCo) (SHvetsariya), Nagoya universiteti (Yaponiya), Moskva davlat pedagogika universiteti (Rossiya), Bel'flid pedagogika universiteti (Germaniya) olib borilmoqda.

Jahonda innovatsion yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlash texnologiyalarini takomillashtirishga doir olib borilgan tadqiqotlarda tegishli ilmiy-amaliy natijalarga erishilgan. Jumladan, tarbiyaviy faoliyatga situativ ta'lim identivligini akmeologik faolligini uyg'unlashtirish asosida takomillashtirilgan (Massachusetts universiteti, AQSH), tarbiyaviy faoliyatni amalga oshirishga kompetentsiyaviy yondashuvlar geymofikatsiya o'yin texnologiyalarini kiritish asosida rivojlantirilgan (European Qualification Framework, AQSH, Brussel), nazariy, kontseptual va statistik ko'rsatkichlar ta'lim natijalariga nisbatan empirik natijalarni qo'llash orqali takomillashtirilgan (Development and Selection of Key Competencies); o'quvchilarda kreativ tafakkurning samarali shakllari o'zida aks ettiruvchi «Lesson Studuy»ning pedagogik diagnostik xususiyatlarini bosqichma-bosqich aniqlash asosida takomillashtirilgan (Nagoya universiteti, Yaponiya); bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlashga ma'sullikni identiv loyihalashtirish asosida rivojlantirilgan (Moskva davlat pedagogika universiteti, Rossiya); tarbiyaviy faoliyatga tayyorlashga oid ijtimoiy kompetentsiyalar (Lernkompetenz), mazkur faoliyatga oid bilimlarning yangilab borilish monitoringini yuritish asosida takomillashtirilgan (Belfield pedagogical university, Germaniya).

Jahon ilmiy-tadqiqot muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlashda ta'lim mazmunini o'zlashtirishga turli tashkiliy omillarning ta'siri, tarbiyaviy faoliyatga tayyorgarlik jarayonida qobiliyat va ma'suliyatiga yondoshib, tarbiyaviy faoliyat komponentlarini belgilash va tanlash, tarbiyaviy faoliyatga tayyorgarlikning statistik ko'rsatkichlarini kelajakda uzluksiz rivojlantirish, tarbiyaviy faoliyat natijalariga nisbatan empirik natijalarni tadqiq qilish, auditoriya, pedagogik amaliyot va auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar davomida o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarining tarbiyaviy faoliyatga ta'sirini aniqlash bo'yicha bo'yicha ilmiy ishlar olib borilmoqda.

SHarqning buyuk mutafakkirlari Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayxon Beruniy, Kaykovus, Mahmud Qoshg'ariy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy, Alisher Navoiy, Jaloliddin Rumiy, Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat, Mahmudxo'ja Behbudiylar yoshlarni kasb-hunarga tayyorlashning

tarbiyaviy mohiyati xususida, A.Begmatov, M.Kahharova, T.Maxmutov, J.Tulenov, E.Yusupov, O.G'aybullaev, SH.Barotov, M.Davletshin, V.Karimova, Z.Nishonova, N.Safaev, R.Sunnatova, G'.SHodmonov, G'.SHoumarov, E.G'ozievlar bo'lajak mutaxassislar tarbiyasining falsafiy, psixologik xususiyatlarini, O.Jamoldinova, G.Ibragimova, SH.Mardonov, N.Muslimov, O.Musurmonova, D.Ro'zieva, O'.Tolipov, N.Egamberdieva, M.Quronov tarbiyaviy faoliyatga tayyorlashning turli jihatlarini tadqiq etganlar.

MDH mamlakatlarida L.A.Baykova, I.A.Zimnyaya, V.A.Slastenin, A.V. Xutorskoilar tomonidan bo'lajak mutaxassislarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlashning tashkiliy shart-sharoitlari va imkoniyatlari muayyan darajada o'rganilgan.

Xorijiy davlatlarning M.W.Berkowitz, L.Botcheva, J.Shih, L.C.Huffman, Elizabeth Kiss, J.Peter Euben, Emile Durkheim, I.H. Fuchs kabi olimlari tadqiqotlarida bo'lajak mutaxassislarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlash jarayonini tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilingan.

Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri bo'lib, "tarbiyaviy faoliyat" tushunchasi yagona ta'rifga ega emas. Lug'atlarda va ma'lumotnomalarda berilgan ta'riflarga ko'ra, tarbiyaviy faoliyat – tarbiyalash jarayoni, tarbiyaviy jarayonni tashkil etish, tarbiyaviy faoliyatni uyushtirish kabi ma'nolarni anglatadi.

L.A.Baykova tarbiyaviy faoliyat o'qituvchining o'quv faoliyati mobaynida o'quvchilarni tarbiyalashdagi ijobiy natijalarga erishishga qaratilgan ma'lum qobiliyatlarni o'z ichiga olgan komponent deb qaraydi [1, 97].

V.D.IIqadrikov tarbiyaviy faoliyat tushunchasini uni tashkil etish mazmuni va funktsiyalaridan xabardor mutaxassis shaxsi bilan bog'lab, mazkur faoliyatni tashkil etishning mazmuni, o'ziga xos xususiyatlarini anglatishiga ishora qiladi[2, 97].

Tarbiyaviy faoliyat - insoniyat tomonidan to'plangan madaniyat va tajribani avloddan-avlodga o'tkazishga, shaxsning shaxsiy rivojlanishi uchun sharoit yaratishga qaratilgan ijtimoiy faoliyat turi.

Bizningcha, tarbiyaviy faoliyat tarbiya jarayonining maqsad va vazifalari, mazmuni, funktsiyalarini bilish, ijobiy natijalarni kafolatlashga qaratilgan pedagogik qobiliyat turidir. Tadqiqotda bo'lajak o'qituvchilarning tarbiyaviy faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun prognostik, tashkiliy, kommunikativ, ijodiy faoliyatni amalga oshirish va individual yondashuv, tadqiqotchilik kabi qobiliyat hamda ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerakligi qayd etilib, uning mazmuni tasniflangan.

Bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlash funktsiyalari tarbiyaviy faoliyatga tayyorlash zaruriyati va qadriyatlar mantig'i bilan asoslanadi. Jumladan,

axborot funktsiyasi tarbiyaviy faoliyat madaniyatini shakllantirish

uchun o'quv mashg'ulotlari, ta'lim va tarbiya sub'ektlarining aloqasi asosida amalga oshirilishi.

taqdimot funktsiyasi bo'lajak o'qituvchilarning xulq-atvori va faoliyatidagi ijtimoiy-madaniy va pedagogik bilimlarini o'quvchilarga yetkazish, shuningdek, tarbiya qadriyatlarini shakllantirish va taqdim etish zarurati bilan bog'liq.

kommunikativ funktsiya o'zaro aloqaning shaxsiy modeliga yo'naltirilgan ta'lim sub'ektlarining hamkorligini ta'minlaydi.

tashkiliy funktsiya turli xil jamoaviy va ijodiy faoliyatni tashkil etish, shuningdek ta'lim jarayoni va ta'lim tizimlarining rivojlanishini boshqarish zarurati bilan bog'liq.

transformatsion funktsiya rivojlanish jarayonlari qonunlaridan foydalanishni, bo'lajak o'qituvchi shaxsining qiyofasini shakllantirishni ta'minlaydi.

Bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlash insonparvarlik, eng oliy insoniy qadriyatlar, mehrlilik va do'stlik, mehribonlik munosabatlarda mas'uliyatlilik, huquqiy madaniyatni yuksaltirish; mehnatga bo'lgan ehtiyoj, mehnatsevarlikka hayotning eng oliy qadriyati-moddiy farovonlik, ijodkorlik manbai sifatida qarash, xulq va muloqot madaniyati, o'z qadrini bilish, real hayotiy vaziyatlarda o'zlashtirilgan axloqiy tushunchalarga muvofiq harakat qilish, ekstremal vaziyatlarda kurashish va omon qolish, irodasining kuchli va zaif jihatlarini tanqidiy tahlil qila olish qobiliyatini rivojlantirish; milliy urf-odatlar, xalqning an'ana va qadriyatlariga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish; o'zi haqidagi fikrlarni eshitish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirishni taqozo etadi.

Pedagogika oliy ta'lim tashkilotlarida bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlash shaxsning intellektual faoliyatiga qo'yiladigan mantiqiy talab va me'yorlar mazmuni sifatida tushuniladi.

Bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlash jarayoni ulardan umumiy pedagogika, falsafa, mantiq, psixologiya, tarbiyaviy ishlar metodikasi kabi fanlar doirasida o'rganiladigan barkamol shaxs tarbiyasining mazmuni, mohiyati, xususiyatlari, qonuniyatlarini bilish, ularga amal qilishni talab etishi bilan birga quyidagi masalalarni e'tiborga olishni nazarda tutadi:

tashkiliy: ta'lim jarayonida talabalarning faol sub'ektiv pozitsiyasini rag'batlantirish; talabalar faoliyatini tashkil qilishda o'quv jarayonining boshqa sub'ektlar (o'qituvchilar, ota-onalar) bilan o'zaro munosabatini inobatga olish;

mazmunli: kasbiy tayyorgarlik jarayonida talabalar faoliyatining har xil turlarini (kognitiv, dizayn-tadqiqot, amaliy ta'lim) rivojlantirish; o'quv faoliyatini axborot-uslubiy jihatdan qo'llab-quvvatlash;

motivatsion: talabalarning o'quv faoliyatida muvaffaqiyatli ishtirokini ta'minlash talabalar bilan o'quv loyihalarini ishlab chiqish, taqdim etish va

amalga oshirish; talabalarning o'zini o'zi anglashiga hissa qo'shadigan o'quv mashg'ulotlarini tahlil qilish rejasini tuzish;

pedagogik qo'llab-quvvatlash: o'quv loyihalariga pedagog rahbarligi; talabalarning shaxsiy kasbiy rivojlanishiga qaratilgan individual maslahatlarni rejalashtirish.

Adabiyotlar tahlili, tadqiqot muammosi yuzasidan olib borilgan ilmiy izlanishlar bo'lajak o'qituvchilarni innovatsion yondashuv asosida tarbiyaviy faoliyatga tayyorlash texnologiyalarini takomillashtirish asoslarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish kerakligini ko'rsatdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 23 sentyabrdagi O'PQ-637 sonli "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni

2. Mavlonova R.A., Voxidova N.X., Rahmankulova N.X. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – T.: Fan va texnologiya, 2010.

3. Шмырева Н.А., Губанова М.И., Крецан З.В. Педагогические системы: научные основы, управление, перспективы развития. - Кемерово, 2002. С. 97

4. Байкова Л.А. Методика воспитательной работы: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: Академия, 2006. – С. 120.